

ئایینی بودایی :

یه کیکی دیکه له ئایینه گه وره کانی جیهان که له داهینانه هزرییه کانی ئاریاییه کانی باشووره و له باشووری ئاسیا له دینی هیندو جیا بوته وه هه موو خوهره لاتی گوئی زهوی گرته وه ئایینی بودایه ، له ئیستادا نه زیکیه نیو ملیار له دانیشتوانی گوئی زهوی له ولاتی پانوبهرینی خوهره لاتی دوور و باشووری ئاسیا وه ره ها له زوریک له ولاتی وه کوو سیلان و بیهرمه و سیام و قییتنام و دورگه کانی فورمز و ژاپون و کوریا و چین و ته بهت و مه غولستان په پیرهوی ئایینی بوداییان .

بودا له ناوه پرسته کانی سه دهی شه شه می پ. ز هاوکات له گه ل نهو ساته وه ختهی که کوروشی مه زن ده سه لاتداریتی پارسه کانی له روژئاوای ئاسیا داده مه زرانده سه قامگیر ده کرد ، له ده قهریک له هیندوستانی روژه لات ، نیشتمانی بیهارونیپال سه ریه لدا . دینی نهو له دینی دیرینی هیندوئیزم جیا بووه وه . لهو سه رده مه وه تا ئیستا نه م ریازه فه لسه فی و دینییه قوناگه لی وهرچه رخان و گه شته و پیگه یشتنی خوئی به ردوام ده پیویتی و به هه ول و تیکوشانی پیشه وایان و ریوانان و روحانییه کان و به تیپه پینی کات و سات به شیوهی دینیکی پشت قاییم به یاسا و ریسا و ریوشوینی پته و ونزا و پارانه وه و په رستنی ریکوپیک بیچی گرتوه . هوکاری سه ره لانی نه م ئایینه لهو سه رده مه دا هه له مه رجی کومه لایه تی و پیداویستی و خواستی بارودوخه که بووه ، لهو سه رده مه دا خیرایی کرده وهی هیندوه کان له ره چاوکردنی سیسته می چینایه تی و تویره کانی و خوخوازی و زال بوونی چینی بره مه نه کان و زیده رویی له فره خودایی جیاواز له هیندوستان ، هه ل به ته سه ره لانی چاکسازیکی ئایینی پیویست بوو تا پیچه وانهی خه یال و خورافاتی بت پهستی له لایه که وه و دژ به ریکه وتن و ده سه لاتی بره مه نان له لایه کی دیکه وه هه ستیته وه و یاسا و ریسیایه کی سه ربه خوئی فه لسه فی و نه خلاقی دابریژیته ، راستی له به دوا داچوون و داخوازی مه عریفهت و رزگاری روچ نه ک له ریگهی نه نجامدا نی سروت

و ریوره‌سی وشکی ره‌واله‌تی و په‌رستن ونه‌ریتگه‌لی رووکه‌شیانه که له روانگه‌ی هیندوانی قیدایی باوبوو داوا بکات. به واته‌یکی دیکه گرینگی و بایه‌خی چاکسازی له په‌رورده کونه‌کانی کتیبه‌کانی قیدا به‌ته‌واوه‌تی هه‌ست پیده‌کرا.

له‌و سه‌رده‌مه‌دا له نیمچه قاره‌ی گه‌وره‌ی هیند بابه‌ت و بیرکرکردنه‌وه گه‌لیک دژ به په‌رورده‌ی بره‌مه‌نان بلا‌وبوووه و پیشه‌واگه‌لیک بو په‌ره‌پیدان به‌م جوړه په‌روردانه له گوشه وکه‌ناری نه‌و ولاته رابوون که یه‌کیک له‌و که‌سانه غوتاما بودا (گوتاما بودا) بووه. نه‌و دژ به ره‌واله‌تپه‌رستی و دونیا خوازی شو‌رشی کرد و کومه‌لیک له بنه‌ما خورافییه‌کانی قیداکانی ره‌تکرده‌وه و شیوازیکی ئاکاری نویی داهینا و رزگاری روحی ته‌نیا له ژیر سیبه‌ری گه‌ران و به‌دوادا‌چوونی راستی ده‌زانی.

غوتاما له سالی 563 پ. ز له دایک بووه و له هه‌ندی سه‌رچاوه نه‌ماژه به سالی 566 پ. ز ده‌کات ، میژووی به سه‌ره‌اتی ژیانی نه‌م بیرمه‌نده که له کتیبه‌ ئابینییه‌کان به زمانه‌کانی پالی و سانسکریتی تو‌مارکراوه و له لایه‌ن زورینه‌ی بوداییه‌کانه‌وه په‌سندکراوه به کورتی به‌م شیویه :

له دوائینی شاخه‌کانی هیمالیا گه‌لیک له تو‌یژی جه‌نگاوه‌ران وشه‌رکه‌ران (کشاتریاها که کوسالا ده‌ژیان که نه‌وه ی راجاها-گوتاما به‌سه‌ر نه‌و گه‌له و خیلگه‌لیکی ناسراو به ساکیا ده‌سه‌لاتدار بوون . له بنه‌ماله‌ی یه‌کیک له راجه‌کانی نه‌و خیله له شاری لومبینی که له ولاتی نیپال هه‌لکه‌وتوووه کوریک چاوی به دنیا هه‌له‌ینا که جیگر و جینشینی تاجو ته‌ختی نه‌و ده‌بوو. هه‌کیمیکی غه‌یب ویز سه‌بارت به‌و زاروکه ده‌لیت : ((نه‌گه‌ر چاوی نه‌و به له شیکی نه‌خوش یا جه‌سته‌یه‌کی بیگیان ویان پیاویکی به سالا چوو بکه‌ویت ده‌ست له دونیا هه‌لدگریت وئاواری گوشه وکه‌ناره‌کانی جیهان ده‌بیٔ)) .

بویه باوکی کوشکیکی بو ساز کرد و شمهك وکه لو په لی خوشی و رابواردن و باش بژیوی لهوی بو دابینکرد . ههروهها هاوسه ریکی شیاوی بو ماره کرد و فهرمانی دا ، پاسه وانه کان ناگادار بن نه کوو چاوی به یه کیك له و سی شته یاساغ کراوه بکه ویت . نه و کوره هه ر که بوو به گه نجیکی بیست و سی سائه ، روژیک بو گه شت و سهیران بو دهشتو دهر رویشت ، له ریگهی خویدا پیره پیاویکی په شت چه ماوهی بینی و پیی سهیر بوو و له بارودوخی پرسیاری کرد و زانی که کوتایی و نه نجای گه نجی پیرییه . پاشان به ریکهوت چاوی به نه خوشیکی حال خراپ کهوت ، بینینی نه ویش تووشی سه رسورمانی کرد و زانی که ناخری له ش ساخی نه خوشش و پهك کهوته ییه . که میك چوو ه سه رتروه ته رمی مردویه کی بینی و زانی کوتایی و نه نجای ژین و ژیان مهرگ و نه مانه . هه ر به یه برانه و یه دنیا وسستی و بیتمانه یی جیهان له هه ناوی روناکی خوئی نواند تووشی سه رسورمان بوو و له گه ل خوئی بیری کرده وه ، چیژ و خه لاته کانی جیهان به هایه کی نییه و ده بی به هره و به ره میك دهسته بهر بکه م که له هه مبه ر خه وش و که م و کوری نه مان و نات ه و اوای و برانه وه پاریزراو بیټ . بویه له کاتی شه و کوشکی ده سه لاتداری به جیهیشت و به دوا ی نهینی و رازی راستی هه قیقه ت کهوت ، نه و ش ه ش سال له بیا وانه کانی ده و روبه ری هیندوستانی روژ ه لات سه رگه ردان بوو . به ریازه تی روحی و کاری قورس و گران و گر وتینی ناخی له رووی جهسته ییه وه خوئی لاواز و بی هیژ و کز کرد . سه ره تا بو لای بره مه نه کان روشت به لام په روه رده کانی نه وان وه لامده ره وهی که لکه نه ی راستیخوازی نه و نه بوون . تا نه وهی که بیچاره و بی هیوا بوو ، تا روژیک له ده قه ری گایا له ژیر داریکی له چه شنی هه نجیری هیندی که پانیانی پیده لئین ، کهوته دوخیکه وه به ره و له ناوچوون ده رویشت و به رده وام هیوا و خوژگهی گه یشتن به مه نزلگهی هه قیقه تی تی هزینی ده خواست ، بویه بریاریدا له بن ئ نه و داره هه ل نه ستیټ تا سری هه قیقه ت و کروك و سه رچاوه ی مه عریفه تی بو دهر که ویت . ماوهی جهوت هه فته به مشیوه به ریوه چوو . روژیک له نا کاو روناکی زانست و پرشنگی هه قیقه تی زانست رووی له دئی کرد و له جیهانی شاراه و نادیاره وه له هه ناویدا پرشنگی روناکی حه ق بلیسه ی و بویه قو ناغی

ئیشراقی دهسته بهر کرد . بویه ههستایهوه وئهو سروو شهی که له نادیارهوه بوی هاتبوو بو خه لکی باسکرد . نهو کات دهیریکی دامه زراند وکومه ئیک له خویندکارانی لهو دهیره نیشته جی بوون . بودا دوا سائه کانی ژیانی خوئی له دهشته پانوبه رینه کانی هیندوستانی روژه لات به سهر دهبرد وله هه موو جیگه یه ک سړی هه قیقه ت وچاکه کاری و فه لسه فه ی به خته وهری و کامه رانی و رزگاری فپری مروفه کانی ده کرد . ریباریک که به زمانی پائی دهام ی پیده ئین بو خه لکی ساز کرد . نازناوی نهو ههر لهو دارهی ئیشراق که ناوی شاکيامونا یان بودا به مانه ی داری مه عریفه ت وهرگیراوه و لهو روژه به دواوه به بودا نوابانگی ده کرد ، ههروه ها نازناوی تاتاگاتا یانی بنچینه وبنه رته ی هه قیقه تیشیان پیداوه . ههر که ساته وهختی مهرگی هات له دوایین چرکه کانی ژیانی خویدا له سهر ته ختیکی دروستکراو له چیو که له ژپر داری سنده ل دایان نابوو که وت و خویندکاره کانی له دهوری ده گریان . نهو روی له وان کرد ووتی ((نهی ریوانان ئیوه ده زانن کو تایی ههر ئیکدراو و پیکهاته یه ک هه ئوه شان هوه و ناوابوونه وئاخری ههر بوون و بوونه وه ئیک ، نه بوون ونه مانه ، بویه شاد بن له پیناوی هه قیقه تدا له هه ول و تیکوشاندا بن)) . نهو کات جیانی دا وچاوه کانی داخست . ئاناندا ، نهو خویندکارهی لیی نزیك بووه ته رمه که ی سووتاند و خوئه همیشه که ی بو ده وره بری هیند برد و له ده شوین له شویته جیاوازه کانی هیندوستان ناشتی ، له سهر ههر کام لهو شوینانه په رستگه یه کی به شیوه ی تاییه تی بوداییه کان ناسروا به ستوپا (Stupa) له سهر ده مانی دیرین ساز کراوه که تا نه م سهر ده مه ش ماوه .